

א. הוראה מפורשת וישירה

“תפקיד המורה הוא להיות מובן, לא מובן מאליו”, ו' אבני

הבסיס הרעיוני

בקרב אנשי חינוך רבים רווחת הדעה, שעל-פיה הוראה עקיפה עדיפה על פני הוראה ישירה ומפורשת. הדבר בא לידי ביטוי באמירתו של הפסיכולוג ז'אן פיאז'ה “בכל פעם שאני מלמד אתכם אני גוזל מכם את האפשרות ללמוד בעצמכם”. כמו כן, מתייחסים מורים רבים לכל תהליך שבו המורה תופס מקום מרכזי כנוגד את עקרונות הלמידה המשמעותית.

מחקר גדול של ג'ון האטי (Hattie, 2009) שבחן את האפקטיביות של שיטות הוראה כפי שהיא נמדדת בהישגים לימודיים מצא, שההוראה הישירה אפקטיבית הרבה יותר מלמידת חקר או מלמידה מבוססת פרויקטים (גודל אפקט של 0.59 לעומת 0.20-0.31). כמו כן, מצביעים מחקרים רבים, שבלמידה בקבוצות מחכים תלמידים מבלי לעשות דבר, לעיתים קרובות עם “לעשות דבר” - לפטפט ולהפריע, עד שהמורה מתפנה אליהם (הרפז, 2013).

שיח הוראה מפורשת מונע מהתלמידים את משחקי הניחוש (למה בדיוק התכוון המורה?) ומעניק לתלמידים הזדמנות להשקיע בלמודים באופן משמעותי יותר, במקום לבזבז אנרגיה “להיכנס אל ראשו של המורה”. הניסיון לחבר פיסות של אינפורמציה ששמעו, מבלי שהמורה מכוון אותם בארגון המידע - זוהי משימה קוגניטיבית קשה ליישום. ההוראה המפורשת מקנה בהירות לתלמידים, והתוצאה היא הוראה הממוקדת בתלמיד ומכוונת לשונות בין התלמידים.

מהי הוראה מפורשת וישירה?

הוראה מפורשת וישירה הינה גישה פדגוגית שבה המורה מגדיר יעדי הוראה ברורים, מסביר את המושגים והמיומנויות הדרושים, מנחה את התלמידים בתרגולם וביישומם של מיומנויות ומושגים, מעריך ומתקן את ביצועיהם. כדי לקדם פרקטיקה זו יש לתת לגיטימציה למורה לממש את תפקידו כמקור סמכות (להקנות, לכוון, להדגים, להסביר וכו'), לפרק את תכנית הלימודים ליחידות הוראה קטנות (לימוד בשלבים), להגדיר קריטריונים ברורים להצלחה ודרכי ההערכה, ולמסד תהליכי למידת עמיתים בצוות

הוראה מפורשת וישירה מקדמת למעשה שלושה רעיונות:

1. לא ניתן לקדם חשיבה של תלמידים בלא הקניית ידע תוכני, ולפעמים הדרך הטובה ביותר להנגיש את התכנים היא בתפיסת הבמה על-ידי המורה המלמד בצורה ישירה - מסביר, מדגים ומארגן את המושגים, הרעיונות והמיומנויות.
2. הוראה מפורשת וישירה אינה סותרת את רעיונות הלמידה המשמעותית. ניתן להרצות באופן שמפעיל את חשיבתם וסקרנותם של התלמידים ושמדגיש את הערך והרלוונטיות.
3. ההוראה המפורשת והישירה אינה עומדת לבדה כפרקטיקה בלעדית: היא הכרחית אבל אינה מספיקה. היא צריכה להיות לצידן של פרקטיקות הוראה נוספות.

דגשים בארגון ההוראה והלמידה בהוראה מפורשת וישירה עקרונות הפרקטיקה

הוראה מפורשת וישירה נשענת על **הבניית ידע משמעותי בתחום הדעת, הבניה וחיזוק של אסטרטגיות חשיבה מרכזיות** (כגון: הצגת שאלות, השוואה ועוד), **שימוש בדרכי הוראה מתאימות** (כגון דיוני דילמה, עבודה שיתופית ועוד), **והצבה של משימות בחשיבה מסדר גבוה.**

עקרונות מנחים להטמעה

1. **פשר למורה לממש את תפקידו כמקור סמכות**, ולתת לגיטימציה למורה לממש את תפקידו כמקור סמכות (ללמד, להקנות, לכוון, להגדיר, לתקן, להדגים, להסביר וכו').
 2. **לפרק את התוכנית ליחידות הוראה קטנות** - לימוד בשלבים. ולרשום בה מה מלמדים, ואיך מלמדים, להגדיר את הקריטריונים להצלחה ואת דרכי ההערכה.
 3. **למסד למידת עמיתים** - הדגמה של שיעורים, צפייה ומשוב הדדיים.
- לסיכום, הוראה ישירה ומפורשת אינה מחייבת מהפכה בארגון הלימודים אלא יכולה להשתלב במינונים משתנים בדרכי הוראה שונות. **למורה מותר להיות במרכז ואף חשוב, אך צריך לזכור, שאם המורה יישאר במרכז לבדו, הוא יתקשה לקדם את הלמידה.**

כלים למדריך

- ✓ "בנה את השיעור שלך..."
- ✓ כלי לתכנון שיעור על-פי עקרונות הפרקטיקה: הוראה מפורשת וישירה.

מקורות לעיון נוסף:

1. חן, ד' (2016). הוראה מפורשת וישירה בשיעורי מתמטיקה. אוחר מתוך <http://meyda.education.gov.il/files/merkaz/new/Disciplines/Math/Math-Lesson.pdf>
2. שושני, נ' (2013). השפעת החשיפה להוראה מפורשת של חשיבה. תוכנית רוטשילד- וייצמן. אוחר מתוך http://www.weizmann.ac.il/ScienceTeaching/Yarden/sites/ScienceTeaching.Yarden/files/uploads/nurit_shoshani.pdf
3. הרפז, י' (2013). "אני בכלל לא בטוח שיש דבר כזה הוראה פרונטלית", הד החינוך, אפריל 2013, פ"ז, 05, עמ' 42-47.

"בנה את השיעור שלך..." -

כלי לתכנון שיעור על-פי עקרונות הפרקטיקה: הוראה מפורשת וישירה

השיעור המבוסס על הוראה מפורשת וישירה מונה ארבעה שלבים. **לאורך כל שלבי השיעור מתרחשת הערכה מעצבת על-ידי הקשבה של המורה לשיח המתנהל.**

פעולות מומלצות	שלבי השיעור
הכוונה קצרה לפתיחה - נושא השיעור	הקדמה
<ul style="list-style-type: none"> הצגת מהות השיעור בצורה מפורשת וברורה - מטרה, תוכן ומיומנות שתילמד בשיעור שאלות שבאמצעותן אני מזמין את התלמידים לחשוב (להכליל, להשוות, לנמק) בכוחות עצמם להציג מדדי הערכה ברורים להערכת מטרת השיעור - מה ייחשב הצלחה? 	1. הוראה מפורשת וברורה
<ul style="list-style-type: none"> חיבור ידע קודם לידע חדש במקרה הצורך הוראה והדגמה של המורה הבהרות 	2. השלמה ושכלול
<ul style="list-style-type: none"> עבודה עצמית או קבוצתית חשוב לשלב קבוצות עבודה על מיומנויות הכתיבה. מומלץ לשלב טקסטים בתחום הקריאה התלמידים מעלים רעיונות ותשובות מגוונים לפתרון השאלה או המטלה, ומאתגרים זה את זה בחשיבה בדרכים שונות (שאלות, ביקורת, למידה משותפת) במסגרת הקבוצתית וגם במליאה. במליאה - תלמידים מנתחים, מפרשים את מה שנאמר, שואלים שאלות. המורה אוספת את המידע, מקפידה על שימוש בלוח או בכל דרך חזותית אחרת. 	3. אימון והתנסות (הפעלה בלמידה-הלמידה כחוויה רגשית וקוגניטיבית)
<ul style="list-style-type: none"> סיכום - ניסוח והמללת הנלמד על-ידי התלמידים: מה למדו התלמידים בניגוד למה שלימד המורה. תלמידים בוחנים ומנתחים את הנושא באמצעות מחוון. רפלקציה - תלמידים מעריכים את הרעיונות של חבריהם ומדברים על תהליך החשיבה שלהם. המורה נותן חיזוקים חיוביים. 	4 מחוון מקדם למידה סיכום ורפלקציה

